

Nenad Igrec, univ. spec. crim.¹

PRISILA PREMA ZATVORENIKU KROZ ZAKONODAVSTVO BOSNE I HERCEGOVINE

Stručni rad / Professional paper
UDK 343.261-052(497.15)

Pojedina ponašanja zatvorenika iziskuju posebna postupanja ovlaštenih službenih osoba odnosno primjenu sredstva prisile. Stoga je potrebno prikazati važnost međunarodnih pravnih normi koje reguliraju zaštitu prava zatvorenika odnosno osoba lišenih slobode, a koja su sadržana u Deklaracijama, Konvencijama i Protokolima koje donose Ujedinjeni narodi i Vijeće Europe te važnost njihove implementacije kroz zakonodavstvo Bosne i Hercegovine.

Zbog složenosti upravne podjele Bosne i Hercegovine danas imamo četiri zakona koji reguliraju sustav izvršavanja kazne zatvora u toj državi. No bez obzira na njihovu različito normiranje vrsta sredstva prisile, oni na gotovo ujednačen način opisuju način na koji se postupa u posebnim uvjetima koji iziskuju primjenu sredstva prisile prema zatvoreniku. Zajednički cilj takve ujednačene pravne regulative je zaštita dostojanstva i temeljnih ljudskih prava osobe prema kojoj se sredstvo prisile primjenjuje.

Polazište za takvo postupanje zakonodavac pronalazi u međunarodnim pravnim normama koje reguliraju standarde izvršavanja kazne zatvora odnosno u Europskim zatvorskim pravilima i Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, kojih je Bosna i Hercegovina potpisnik.

Ključne riječi: sredstvo prisile, zatvorenik, ovlaštena službena osoba, ljudska prava.

1. Uvod

Predmet razmatranja ovog rada je primjena sredstava prisile prema zatvoreniku u sustavu izvršavanja kazne zatvora Bosne i Hercegovine. Rad se sastoji od tri cjeline.

Na početku je bilo nužno odrediti pojam sredstvo prisile te smo naveli da je to nužna primjena sile od strane ovlaštene službene osoba prema drugoj osobi, a koja je propisana zakonom i propisima koji reguliraju njezinu primjenu. U drugoj cjelini spominjemo međunarodne pravne akte čiji su donosioci Ujedinjeni narodi i Vijeće Europe, a kojima se reguliraju zatvorska pravila i koji predstavljaju temelj za zaštitu ljudskih prava i sloboda svih ljudskih bića kao i prava zatvorenika.

¹ Zatvor u Puli

Europska zatvorska pravila² su pravni izvor koje danas prepoznajemo u svim nacionalnim zakonodavstvima koja propisuju način izvršavanja kazne zatvora, zemalja članica Vijeća Europe kao i zemalja potpisnica.

Treća cjelina govori o pravnim normama Bosne i Hercegovine koje s obzirom na upravnu podjelu države na različiti način normiraju vrste sredstva prisile, te je vidljivo kako postoji povezanost između pravnih normi koje opisuju sredstva prisile i mjere za ograničavanje kretanja.

Zakonodavac je u entitetu Republici Srpskoj jasnije propisao primjenu sredstava prisile prema zatvoreniku nego što je to propisano u pravnim normama države Bosne i Hercegovine, entiteta Federacije Bosne i Hercegovine te Brčko distrikta.

Cilj ovog rada je prikazati odnos međunarodnih pravnih izvora i pravnih normi Bosne i Hercegovine, koje propisuju primjenu sredstava prisile, te postojanost instrumenata koji garantiraju zaštitu prava zatvorenika.

2. Pojam sredstvo prisile

Pojam sredstvo prisile nije teorijski uređen iako ga koristimo u svakodnevnom životu i u službenoj terminologiji. Neki autori utvrđuju značenje pojma sredstva prisile. Pod sredstvom prisile razumijevamo ono sredstvo koje smije rabiti službena osoba koja obavlja određene službene poslove i kojoj je u tu svrhu propisana ovlast primjene tog sredstva³.

Polazeći od tog lakše je pojmovno odrediti primjenu sredstva prisile. Primjena sredstva prisile je nužna primjena sile od strane ovlaštene službene osoba prema drugoj osobi, a koja je propisana zakonom i propisima koji reguliraju njezinu primjenu.

3. Pregled međunarodnih pravnih izvora

Međunarodni pravni izvori su Konvencije koje čine skup pravila. Pravila su zapravo međunarodni standardi izvršavanja kazne zatvora, a imaju ih primjenjivati prije svega zatvorske uprave jer im je svrha poboljšanje sveukupnih uvjeta života u zatvorima, podizanje razine postojećih standarda te ostvarivanje kvalitetnijeg upravljanja i tretmana prema zatvorenicima⁴. Pravila sadržavaju, prije svega, određena načela ili opća pravila izvršenja kazne zatvora, koja imaju za praksu veliku važnost jer "služe kao kriteriji za odlučivanje o pravu" te "vrijede za sve sporne slučajeve bez izuzetka"⁵.

Zaštita prava zatvorenika se danas ostvaruje na tri načina⁶, zaštitom općih ljudskih prava koja vrijede za sve, pa tako i za zatvorenike, zaštitom prava zatvorenika uopće, posebnom zaštitom pojedinih kategorija zatvorenika (žena, maloljetnika, bolesnika i sl.).

² Europska zatvorska pravila, Preporuka br. (2006) 2., Vijeće Europe, 2006.

³ Veić, P. (2000.), Zakonita uporaba sredstava prisile kao razlog isključenja protupravnosti, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Policijska akademija, Zagreb, str. 8.

⁴ Ljubanović, B. (2006.), Tijela državne uprave u sustavu izvršenja kazne zatvora, god. 6., Hrvatska javna uprava, Zagreb

⁵ Vrbanić, D., (2003.), Država i pravo, Golden marketing, Zagreb

⁶ Šeparović, Z., (2003.), Kazneno izvršno pravo i uvod u penologiju, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, str. 36.

Slijedi pregled međunarodnih pravnih izvora koje donose Ujedinjeni narodi i Vijeće Europe.

Opća deklaracija o ljudskim pravima koju donosi Opća skupština Ujedinjenih naroda⁷ navodi da se sva ljudska bića rađaju slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima.

Svatko ima pravo na život, slobodu i osobnu sigurnost. Nitko se ne smije držati u ropstvu ili ropstvu sličnom odnosu; ropstvo i trgovina robljem zabranjuju se u svim njihovim oblicima. Nitko se ne smije podvrgnut mučenju ili okrutnom, nečovječnom ili ponižavajućem postupku ili kazni.

Niti jedna osoba ne smije biti podvrgnut samovoljnom uhićenju, zatvaranju ili izgonu.

Ove temeljne postavke o ljudskim pravima biti će kasnije implementirane u Europska zatvorska pravila i Europsku Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda⁸ kao i u zakonodavstvo Bosne i Hercegovine.

Fakultativni Protokol uz Konvenciju protiv mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja⁹ usvojen je 2002. godine, u općim načelima Protokola ističe se njegov cilj i potreba za osnivanjem kako međunarodnih tako i nacionalnih tijela za sprečavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja.

Konvencija obavezuje svaku državu stranku da poduzme djelotvorne mjere za sprečavanje mučenja i ostalih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja na svim državnim područjima koja su pod njihovom nadležnošću, te da je jačanje zaštite osoba lišenih slobode i potpuno poštivanje njihovih ljudskih prava zajednička odgovornost svih te da međunarodna tijela zadužena za provedbu mjera nadopunjuju i jačaju nacionalne mjere, te da djelotvorna prevencija mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja zahtijeva stručnost i udruživanje različitih zakonodavnih, administrativnih, sudskih i ostalih mjera.

U cilju jačanja nacionalnih mjera se uvode nacionalni mehanizmi za sprečavanje mučenja.

Vijeće Europe donosi Europsku Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.

Vlade potpisnice, članice Vijeća Europe osigurat će svakoj osobi pod svojom jurisdikcijom prava i slobode navedene u Konvenciji, poput prava na život, zabrana mučenja, zabrana ropstva i prisilnog rada, pravo na pošteno suđenje, te da nema kazne bez zakona kao i druga prava i slobode navedene u Konvenciji.

Da bi se osiguralo poštovanje obveza što su ih visoke ugovorne stranke preuzele ovom Konvencijom, ustanovljuju se donošenjem Protokola 11. u Strazburu 11. svibnja 1994. godine Europski sud za ljudska prava kao stalni Sud.

Europski sud za ljudska prava se ustanovljuje radi osiguranja poštovanja obveza koje su visoke ugovorne stranke preuzele Konvencijom i dodatnim Protokolima.

⁷ Opća deklaracija o ljudskom pravima, Opća skupština Ujedinjenih naroda, rezolucija br. 217/III, 1948.

⁸ Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Rim, 1950., izmijenjena Protokolima br. 11 i 14, s Protokolima br. 1, 4, 6, 7, 12 i 13.

⁹ Konvencija o sprečavanju mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, Europski ugovori br. 126., tekst izmijenjen Protokolima br. 1 i br. 2, 2002.

Europski sud za ljudska prava je dao mišljenje, da bi postupanje ili kažnjavanje doseglo prag nehumanog postupanja, mora postojati tjelesna povreda ili intenzivna fizička i psihička patnja.

Europska zatvorska pravila, Preporuka (2006)2 Vijeća Europe pak propisuje i opći pristup redu, sigurnost zatvora, sigurnost zatvorenika, posebne visoke mjere osiguranja, uporabi prisile sredstva vezanja kao i uporabu oružja.

U Preporuci stoji da će se red u zatvorima održati postizanjem pravilne ravnoteže između zahtjeva sigurnosti zatvora i zatvorenika i discipline uz obvezu da se sa zatvorenicima postupa ljudski i s poštovanjem njegovog dostojanstva, te da im se osigura cjeloviti program aktivnosti sukladno kućnom redu.

Mjere sigurnosti koje se primjenjuju na zatvorenike biti će one najnužnije potrebne u svrhu postizanja njihova ostanka u zatvoru odnosno sprečavanja njihovog bijega.

U svrhu smanjenja rizika od nasilja ili drugih događaja koji mogu ugroziti sigurnost utvrdit će se postupci u svrhu osiguranja sigurnosti zatvorenika, zatvorskog osoblja i svih posjetitelja.

Posebno visoke mjere sigurnosti poduzimaju se u iznimnim okolnostima, uz propisivanje jasnih postupaka koje treba poduzeti kada navedena mjere treba primijeniti prema zatvoreniku. Primjena navedenih mjera, njihovo trajanje i razlozi zbog kojih se mogu primijeniti moraju biti propisani zakonom. Zatvorenici koji su podvrgnuti visokim mjerama sigurnosti biti će pod stalnim nadzorom liječnika koji će savjetovati upravitelja o potrebi prestanka ili izmjene takovih mjere iz medicinskih razloga.

Uporaba prisile u Preporuci navodi da se zatvorsko osoblje neće služiti prisilom prema zatvoreniku osim u samoobrani ili slučajevima pokušaja bijega, aktivnog ili pasivnog fizičkog otpora u skladu sa zakonom i kada se njezina primjena ne može izbjeći. Prisila će se koristiti u najnužnijoj mjeri i kroz najkraće potrebno vrijeme. Uporaba prisile se mora detaljno propisati, te sadržavati odredbe i pravila o vrstama prisile koja se može koristiti, okolnosti u kojima može doći do njezine primjene, osoblju koje je ovlašteno primijeniti prisilu, razini potrebnih ovlaštenja za primjenu prisile i izvješćima koja se moraju sačiniti nakon uporabe prisile.

Preporukom se zabranjuje uporaba lanaca i željeza. Lisice, specijalne košulje i drugi oblici ograničavanja kretanja će se koristiti samo ako je nužno, kao predostrožnost radi bijega tijekom sprovođenja i pod pretpostavkom da će biti uklonjene kada se zatvorenik pojavi pred sucem ili drugim upravnim tijelom, ako nadležno tijelo ne zahtjeva drukčije ili po nalogu upravitelja ako su druge metode kontrole bezuspješne, kako bi se zatvorenika zaštitilo od samoozljeđivanja, ozljeđivanja drugih ili sprečavanja ozbiljnog oštećivanja stvari.

U svezi uporabe oružja Preporuka navodi da zatvorsko osoblje nikad neće nositi smrtonosno oružje u krugu zatvora. Osoblju zatvora se zabranjuje otvoreno nošenje dugog oružja, uključujući i gumene palice u krugu zatvora, osim ako je drukčije određeno u svrhu rješavanja određenog incidenta zbog čega je isto potrebno radi održavanja osiguranja i sigurnosti.

Uprave zatvora će uvesti sustav organizacije i upravljanja koji osigurava trajno upravljanje zatvorima sukladno visokim standardima te međunarodnim i nacionalnim propisima o ljudskim pravima, te koji omogućava dobru komunikaciju između zatvora i različitih kategorija osoblja, suradnju između različitih odjela, a posebice u odnosu na brigu i reintegraciju zatvorenika.

Konvencija o sprečavanju mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, koje je potpisnica i Bosna i Hercegovina. Ova Konvencija je donesena radi potrebe za obuhvatnim i učinkovitim međunarodnim mjerama za zaštitu osoba lišenih slobode, te je iz tog razloga uspostavljen Europski odbor za sprečavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja poznatijim pod nazivom CPT. Njegova zadaća je putem posjeta provjeravati postupanje prema osobama lišenim slobode kako bi jačao ukoliko je to potrebno, zaštitu tih ljudi od mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja. Isto tako nakon svakog posjeta državi stranci daje preporuke koje je potrebno poduzeti radi poboljšanja u zaštiti osoba lišenih slobode.

Nakon svog posjeta 2012. godine zatvorima u Bosni i Hercegovini u svom izvješću CPT navodi da velika većina zatvorenika sa kojim je razgovarala delegacija tog međunarodnog tijela se nije žalila na zlostavljanje koje vrši zatvorsko osoblje. Kako je u izvješću navedeno većina zatvorenika je izjavila da se osjeća sigurno i da se zatvorski službenici korektno ponašaju prema njima¹⁰.

4. Sustav izvršavanja kazne zatvora u Bosni i Hercegovini

Sustav izvršavanja kazne zatvora u Bosni i Hercegovini je s obzirom na upravnu podjelu države u nadležnosti Ministarstva pravde u entitetima Federacije Bosne i Hercegovine te Republike Srpske, Brčko distrikta Bosne i Hercegovine i Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine. S obzirom da sve upravne teritorijalne jedinice donose svoje zakone postoje i četiri zakona koji u toj zemlji reguliraju izvršavanje kazne zatvora.

Zatvori u Bosni i Hercegovini su kategorizirani kao ustanove zatvorenog tipa ili poluotvoreni. Kazneno-popravne ustanove se dijele na kazneno popravne zavode i pritvorske jedinice. Pritvorske jedinice su Državna pritvorska jedinica i pritvorska jedinica u Brčko distriktu, dok su kazneno popravni zavodi smješteni u Federaciji Bosne i Hercegovine te u Republici Srpskoj. Državno Ministarstvo pravde ima u nadležnosti osuđene za kaznena djela ratnog zločina, trgovinu ljudima, trgovinu drogama i organizirani kriminal.

Nadzor nad zatvorenicima vrše službenici zatvorske policije-straže koji su raspoređeni unutar odjela osiguranja.

Iako su Entiteti i distrikt teritorijalne ustrojstvene jedinicama jedne države, kada uzmemo za predmet proučavanja primjenu sredstva prisile i način kojima su regulirana zakonom, vidjet ćemo da zakonski propisi ne reguliraju na jednak način njihovu primjenu.

Vidjet ćemo na koji način sredstva prisile regulira Zakon Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera¹¹ i Zakon o izvršenju krivičnih sankcija u Federaciji Bosne i Hercegovine¹² s obzirom da ta dva zakona tu materiju propisuju na isti način, dok Zakon o izvršenju krivičnih sankcija Republike Srpske¹³ spomenutu materiju regulira nešto

¹⁰ Izvješće Vladi Bosne i Hercegovine o posjeti Bosni i Hercegovini CPT-a, CPT (2013)12., Strasburg, 22.03.2013.

¹¹ Zakon Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 13/05, 53/07, 97/07, 37/09, 12/10 pročišćeni tekst, 100/13.

¹² Zakon o izvršenju krivičnih sankcija u Federaciji Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 44/98, 42/99, 12/09.

¹³ Zakon o izvršenju krivičnih sankcija Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 55/14.

drugačije. Dok Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine¹⁴ uopće ne definira primjenu sredstva prisile.

Zakon Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera i Zakon o izvršenju krivičnih sankcija u Federaciji Bosne i Hercegovine vrste sredstava prisile ne navode u zasebnoj cjelini već se ona spominju u izvješćivanju o njihovoj primjeni Ministarstva pravde od strane upravitelja ustanove.

Spomenuti zakoni propisuju kao sredstva prisile fizičku snagu, gumenu palicu, šmrkove, kemijska sredstva i vatreno oružje.

Sredstva prisile ovlaštenu zatvorski službenik može upotrijebiti protiv pritvorenika ili zatvorenika samo kada je to neophodno da se spriječi bijeg, fizički napad za zaposlenike ili druge osobe, nanošenje povreda drugim osobama, pružanje otpora prema zakonitom postupanju ovlaštene osobe, samoozljeđivanje ili počinjenje materijalne štete od strane pritvorenika ili zatvorenika. Prilikom upotrebe sredstva prisile treba voditi računa da ono bude razmjerno stupnju opasnosti i izazvanom riziku.

Upotreba vatrenog oružja propisana je na način da pri vršenju poslova ovlaštenu zatvorski službenik može upotrijebiti isto sam ako na drugi način ne može zaštititi život ljudi, odbiti neposredni napad kojim se ugrožava njegov život ili život službenika, odbiti napad na objekt kojeg osigurava, spriječiti bijeg zatvorenika iz ustanove zatvorenog tipa ili posebnog odjela zatvorenog tipa, spriječiti bijeg pritvorenika ili zatvorenika kojeg sprovodi ili osigurava.

Ovlaštenu zatvorski službenik će upotrijebiti vatreno oružje ukoliko upotrebom fizičke snage, gumene palice ili drugih sredstva prisile nije mogao osigurati izvršenje službenog zadatka. Ovlaštenu zatvorski službenici ni pod kojim uvjetima ne smiju biti naoružani unutar zatvora.

Valja napomenuti da navedeni zakoni ne navode vezanje kao sredstvo prisile već kao sredstvo za ograničavanje kretanja. Pod uporabom sredstva za ograničavanje kretanja smatra se korištenje lisica, košulje stezulje i ostala sredstva za ograničavanje kretanja koja se mogu koristiti samo kao mjera sprečavanja bijega za vrijeme sprovođenja zatvorenika ili iz zdravstvenih razloga po nalogu liječnika, kako bi se osoba zaštitila od samoozljeđivanja ili nasrtaja na druge osobe, kao i u slučajevima sprečavanja uništenja imovine. Sredstva za ograničavanje kretanja se ne smiju koristiti kao kazna za zatvorenika.

Izvorište spomenutih zakona je također u Europskim zatvorskim pravilima Vijeća Europe.

Zakon o izvršenju krivičnih sankcija Republike Srpske, s razlogom nismo analizirali zajedno sa spomenuta dva zakona jer on u bitnoj mjeri na drugačiji način propisuje vrste i primjenu sredstava prisile, kao prvo on detaljnije opisuje njihovu primjenu, te kao sredstva prisile još navodi vezanje i izdvajanje.

Prema tom zakonu sredstva prisile se mogu primijeniti samo kada je potrebno da se spriječi bijeg zatvorenika, fizički napad na druge osobe, nanošenje povreda drugoj osobi, samoozljeđivanje, uzrokovanje materijalne štete i aktivan i pasivan otpor.

¹⁴ Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, br. 31/11.

Jasno se propisuje što se podrazumijeva pod aktivnim i pasivnim otporom, dok je propisivanje tog važnog zakonsko obilježje u slučaju zakonodavstva države Bosne i Hercegovine te Federacije Bosne i Hercegovine zakonodavac propustio.

Također se propisuje postupanje s osobama prema kojima je došlo do primjene sredstava prisile radi oslobađanja zatvorenika ili neovlaštenog ulaska u prostorije zatvora, zakon je za takve osobe propisano zadržavanje do dolaska policije što navedena dva zakona ne propisuju.

Zakon o izvršenju krivičnih sankcija Republike Srpske propisuje da su sredstva prisile fizička snaga, vezanje, izdvajanje, gumena palica, šmrkovi sa vodom, kemijska sredstva i vatreno oružje.

Za razliku od zakona koji propisuju primjenu sredstava prisile u državnim zatvorima Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine u kojima vezanje ne spada u sredstvo prisile već u upotrebu sredstava za ograničavanje kretanja, u ovom zakonu se vezanje propisuje kao sredstvo prisile. Novi termin koji se ovdje pojavljuje je izdvajanje kao sredstvo prisile što nismo zatekli ni u jednom od navedenih zakona koji su bili predmet našeg izučavanja.

Zakon o izvršenju krivičnih sankcija Republike Srpske, za razliku od ostala dva zakona koji reguliraju primjenu sredstava prisile u Bosni i Hercegovini detaljnije propisuje i razinu ovlaštenja koja su potrebna za uporabu pojedinih sredstava prisile. Uporabu šmrkova sa vodom i kemijskih sredstava prema tom zakonu može narediti samo upravitelj zatvora.

Obavezan je liječnički pregled zatvorenika prema kojem su primijenjena sredstva prisile, ali zakon tu obvezu ne propisuje i za primjenu mjera vezanja. Ovdje je vidljiva intencija predlagatelja zakona da se mjera vezanja koristi kao preventivna mjera sprečavanja bijega a ne kao mjera represije, te zbog toga nakon svake njene primjene nije propisao liječnički pregled. Tu se javljaju i praktični razlozi zašto je zakonodavac ispustio vezanje iz obveznog liječničkog pregleda koji je potrebno provesti neposredno nakon primjene sredstava prisile što u slučaju vezanja nije moguće ako smo već naveli da se vezanje kao sredstvo prisile koristi kao preventivna mjera sprečavanja bijega prije izvršavanja radnje sprovođenja.

Vatreno oružje tim je zakonom dozvoljeno upotrijebiti samo ako se drugim mjerama ne može odbiti istodoban i izravni predstojeći protupravni napad kojim se ugrožava život zatvorenika, zaposlenika ili drugih osoba zatečenih u ustanovi, onemogućiti bijeg zatvorenika iz ustanove zatvorenog tipa, onemogućiti bijeg prilikom sprovođenja zatvorenika koji izdržava kaznu zatvora od deset godina ili težu kaznu ili bijeg osobe kojoj je određen pritvor za kazneno djelo za koje se može izreći kazna zatvora preko deset godina.

Ovdje je vidljivo da zakon preciznije i potpunije propisuje upotrebu vatrene oružja, navodeći kakav napad mora biti da bi se moglo upotrijebiti vatreno oružje, te prema kojim kategorijama zatvorenika i pritvorenika je dozvoljeno primijeniti vatreno oružje prilikom sprovođenja.

Nakon primjene sredstava prisile obavezno je izvješćivanje od strane upravitelja ustanove.

Prema pritvorenicima kao posebnoj kategoriji osoba koje još nisu pravomoćno osuđene ali im je oduzeta sloboda izricanjem pritvora i nalaze se u zatvorima u kojima se izdržava pritvor može primijeniti sredstva prisile i sudska policija prema posebnim zakonima¹⁵ koji propisuju

¹⁵ Zakon o sudskoj policiji Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH, 21/03, 18/13., Zakon o sudskoj policiji Brčko distrikta BiH, Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, 42/04, 2/08, 19/07, 31/11, 48/11., te Zakon o sudskoj policiji, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 19/96, 37/04.

ovlasti službenika sudske policije i to samo u slučaju kada je potrebno spriječiti bijeg osumnjičenog, optuženog ili osuđenog kojeg osigurava, odvodi ili sprovodi ukoliko specifične okolnosti opravdavaju bojazan da bi takva osoba mogla upotrijebiti vatreno oružje, oruđe ili drugo pogodno sredstvo te time ugroziti nečiji život. Službenici sudske policije su zaduženi za sprovođenje pritvorenika od kaznenih tijela do suda, prema nalogu kojeg izdaje sud.

Zakon o sudskoj policiji Republike Srpske¹⁶, kao sredstvo prisile navodi i primjenu specijalnih vatrenih oružja u koja ubraja elektromagnetsko-električno nesmrtonosno i kinetičko nesmrtonosno oružje.

Usporedimo li zakone koji reguliraju primjenu sredstva prisile prema zatvoreniku u složenom pravnom sustavu Bosne i Hercegovine vidjet ćemo da su svi ti zakoni svoje izvorište našli u Europskim zatvorskim pravilima Vijeća Europe. Razlika koja se očituje na prvi pogled je u načinu prikazivanja primjene sredstava prisile i sredstava za ograničavanja kretanja, naime dok se u jednom pravnom sustavu vezanje propisuje kao sredstvo prisile u drugima je ono prikazano kao sigurnosna mjera, što se odnosi i na izdvajanje koje kao sredstvo prisile postoji u zakonodavstvu Republike Srpske.

Kada uspoređujemo ova zakonodavstva u pogledu vrsta sredstava prisile koja se mogu primijeniti prema zatvoreniku onda možemo reći da ih zakonodavac u državi Bosni i Hercegovini te entitetu Federaciji Bosne i Hercegovine propisuje na gotovo jednak način, dok se zakonodavstvo entiteta Republike Srpske razlikuje u propisivanju vezanja kao sredstva prisile gdje je zakonodavac otišao je i korak dalje te je kao sredstvo prisile naveo i izdvajanje.

Možemo reći da je zakonodavac u Republici Srpskoj preciznije propisao primjenu sredstava prisile, uvjete za njezinu primjenu te razinu ovlaštenja potrebnih za primjenu pojedinih sredstava prisile kao i propisivanje pojmova aktivnog i pasivnog otpora što su ostali donositelji zakona izostavili. No svim promatranim zakonima je zajedničko da u sebi sadrže instrumente nadzora i zaštite prava zatvorenika.

5. Zaključak

Zbog složene upravne podjele Bosne i Hercegovine postupanje prema zatvorenicima nije u nadležnosti isključivo države već i njezinih sastavnica, entiteta. Stoga je primjena prisile prema zatvoreniku u Bosni i Hercegovini propisana Zakonom Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera, Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija u Federaciji Bosne i Hercegovine i Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija Republike Srpske, u kojima zakonodavac jasno propisuje koje su to ovlaštene službene osobe koje mogu primijeniti sredstvo prisile, koja sredstva prisile se mogu primijeniti prema zatvoreniku i kada može doći do njihove primjene.

Usporedbom ovih zakona vidljivo je različito normiranje vrsta sredstava prisile koja se mogu primijeniti prema zatvoreniku, dok ih zakonodavac u državi Bosni i Hercegovini te entitetu Federaciji Bosne i Hercegovine propisuje na gotovo jednak način, zakonodavac entiteta Republike Srpske kao sredstvo prisile propisuje još i vezanja i izdvajanje. Bez obzira na tu različitost promatrani zakoni na gotovo identičan način propisuju postupanje ovlaštenih

¹⁶ Zakon o sudskoj policiji u Republici Srpskoj, Službeni glasnik Republike Srpske, 98/11.

službenih osoba u slučajevima kada dođe do primjene sredstva prisile, a u cilju zaštite dostojanstva i temeljnih ljudskih prava zatvorenika.

Bosna i Hercegovina kao njihov potpisnik, polazište za takvo zakonodavno rješenje u cilju zaštite dostojanstva i temeljnih ljudskih prava zatvorenika pronalazi upravo u međunarodnim pravnim normama koje reguliraju standarde izvršavanja kazne zatvora, odnosno u Europskim zatvorskim pravilima i Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.

LITERATURA

1. Ljubanović, B. (2006.), Tijela državne uprave u sustavu izvršenja kazne zatvora, god. 6., Hrvatska javna uprava, Zagreb
2. Šeparović, Z., (2003.), Kazneno izvršno pravo i uvod u penologiju, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
3. Veić, P., (2000.), Zakonita uporaba sredstava prisile kao razlog isključenja protupravnosti, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Policijska akademija, Zagreb
4. Vrban, D., (2003.), Država i pravo, Golden marketing, Zagreb
5. Konvencija o sprečavanju mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, Europski ugovori br. 126., tekst izmijenjen Protokolima br. 1 i br. 2, 2002.
6. Europska zatvorska pravila, Preporuka br. (2006) 2., Vijeće Europe, 2006.
7. Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Rim, 1950., izmijenjena Protokolima br. 11 i 14, s Protokolima br. 1, 4, 6, 7, 12 i 13.
8. Opća deklaracija o ljudskom pravima, Opća skupština Ujedinjenih naroda, rezolucija br. 217/III, 1948.
9. Zakon Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 13/05, 53/07, 97/07, 37/09, 12/10 pročišćeni tekst, 100/13.
10. Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, br. 31/11.
11. Zakon o izvršenju krivičnih sankcija u Federaciji Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 44/98, 42/99, 12/09.
12. Zakon o izvršenju krivičnih sankcija Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 55/14.
13. Zakon o sudskoj policiji Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH, 21/03, 18/13.
14. Zakon o sudskoj policiji Brčko distrikta BiH, Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, 42/04, 2/08, 19/07, 31/11, 48/11.
15. Zakon o sudskoj policiji, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 19/96, 37/04.
16. Zakon o sudskoj policiji u Republici Srpskoj, Službeni glasnik Republike Srpske, 98/11.
17. Izvješće Vladi Bosne i Hercegovine o posjeti Bosni i Hercegovini CPT-a, CPT (2013)12., Strasbourg, 22.03.2013.

Summary

COERCION AGAINST A PRISONER THROUGH LEGISLATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Prisoner conduct warranted an exceptional approach by the officials in the form of coercion and force. This necessitates the attachment of significance to the International Norms that govern the protection of prisoners, and their rights by virtue of them being persons who have been deprived of their liberty as defined by the Human Rights Charters, Conventions and Protocols enacted and ratified by the UN and the Council of Europe. It is therefore, imperative that the incorporation of these norms and their implementation within the laws of Bosnia and Herzegovina are manifest. Currently, the application of retributory justice in Bosnia and Herzegovina is governed by 4 distinct laws due to the complex nature of the divisions within the governing body in the state. Despite the fact that they all define punishment on distinct terms, they are nonetheless in complete accord so far as the description of the applicable special conditions which warrant the infliction of the use of force upon a prisoner is concerned. This uniformity across the board in respect of the infliction of force is to ensure the protection of human dignity and the rights of the person subjected to the use of force through scrutiny and accountability.

To ensure compliance, those who execute the laws in respect of retributory justice and the relevant supervisory authorities that implement the use of force when warranted, are compelled to refer to the international norms and standards set out on the use of force in the European Prison Rules and in the Convention for the Protection of Human Rights of Fundamental Freedoms to which Bosnia and Herzegovina is a signatory state.

Key Words: *Coercion/ Use of Force, Prisoner, Authorised Officers, Human Rights.*